

Святочне отворіня Studium Carpato-Ruthenorum 2013 ...

... четвертого річника едукачного проєкту міжнародної літньої школи русиньского языка і культури, главным організатором котрого є Інститут русиньского языка і культури Пряшівской універзити в Пряшові, ся одбыло в Пензіоні Атриум у Пряшові 9. юна 2013. Програма святочного вечора вів модератор Владимир Чема, герец Театру А. Духновіча в Пряшові, котрый у вступнім слові наперед сердечно привітав вшыткых участников – учителів, студентів, позваных гостей, організаторів.

Як зо самой назвы проєкту видно, русиньский язык і русиньска культура суть главными областями, на які є тот едукачный проєкт од самого зачатку заміряный. Зато по вступных словах модератора, презентуючих русиньский язык, дав простор найросшыренішому жанру русиньской культуры – народній співанці і музиці, конкретно едній із найуспішніших інтерпреток русиньской народной співанки на Словеньску, пані Анні Сервіцькій, яку на акордеоні і гусях спроваждали Мілена і Міленка Капраловы. Їх выступ притомны оцінили великим аплавром.

В далшій слові модератор підкреслив, же цілём нас вшыткых є, жебы домашні і заграничні гості, з яких половина пришла до Пряшова аж споза океану, ся в Пряшові чули добрі і любили ся до нас вертати. А самособов організаторам проєкту залежить на тім, жебы тов мотивацію ся про студентів стала якраз Міжнародна літня школа русиньского языка і культури на Пряшівській універзиті. Наконець, фактом є, же Пряшівска універзіта є єдинов універзітов на світі, котра каждорічно од року 2010 отворяє браны літньої школы русиньского языка і культури про каждого, кого інтересує русиньский язык, історія, література, культура і етнографія карпатських Русинів. Вдяка тому до Пряшова каждорічно приходять люде – молодшы і старшы – нелем зо Словеньска, але тыж з многих країн світа. Суть то люде, котры або мають русиньске коріня – переважно зо Спосных штатів Америки, Словакії і України, або котрых к тому веде їх професіональний інтерес – іде о докторандів з універзіт в Чеській републіці, Словенській републіці, Німецьку, Австрію, Швейцарію, Спосных штатах Америки. Кідь порахуєме дотеперішніх абсолвентів літньої школы, то нам выйде красне число: **цертіфікат о абсолвованю Studium Carpato-Ruthenorum дотеперь здобыло 64 участников, з того 47 заграничных і 17 домашніх. А того року к ним прибуде далшых 22 участников – 11 заграничных і 11 домашніх.** Также про Пряшівску універзіту є то позітивна реклама, кідь за штудіум русиньского языка і культури ту каждый рік приходять тільки студентів. Є то наісто і вдяка тому, же веджіня універзіты

ся снажить робити вшытко про утримованя і выліпшованя як кредіту універзіты, так зарівно про підвышованя кредіту літньої школы і про розвой карпаторусиністкі, котра є єдним зо шпещіфік Пряшівской універзіты.

В мені організатора – Інституту русиньского языка і культури ПУ літню школу отворила директорка доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД., котра, окрем іншого, повіла, же організачный і реалізачный колектив літньої школы русиньского языка і культури має од зачатку міжнародный характер. Ёго членами суть люде розлічных народностей – русиньской, словенської, мадярської, америцькой, які суть обчанами розлічных штатів – Словакії, України, Польска, Канады, Спосных штатів Америки. Вшыткы ся але снажать цілый рік од скінчіня едной літньої школы до зачатку далшой ефективно сполупрацовати і зробити максимум, жебы каждый новий річник проєкту был ліпшыи як минулий і жебы ословив якнайвече студентів – домашніх і заграничных.

Потішыло нас, же на отворіню был і еден з америцьких координаторів і член міжнародного приправного выбору літньої школы – проф. Др. Павел Роберт Маґочій, котрый високо оцінив дотеперішню організаторську і научно-педагогічну роботу малой групы робітників Інституту русиньского языка і культури ПУ і їх ефективну кооперацію з далшыми членами приправного выбору проєкту – домашніма і заграничныма.

Так як зачала офіціална часть святочного вечора співанками і музиков, так і скінчила прекрасным выступлінем нелем А. Сервіцькой і обидвох Мілен Капраловых, але і далшых співачок – Даґмар Беднаровой і Вероніки Шебестовой, котра мімоходом є студентков русиньского языка на Пряшівській універзиті, яким на акордеоні грав Давід Гріндвальський – вшыткы з Попраду.

Святочный вечер, як все, продовжовав рецепціов і взаємным спознаванём тогорічных участников проєкту. Мож повісти, же отворіня тогорічної літньої школы было приемным вступом до тройтыждневого програму Studium Carpato-Ruthenorum 2013.

А. З., фотка автора

Взацна навщівна на Словеньску

В юбілейнім 1150. році од приходу святых братів Кірила і Мефодія на Велику Мораву, на Словеньско завітав Ёго Пресвященство Бартоломій I., аєрхієпископ конштантинопольский, Нового Рима і екуменічний патріарха.

Патріарху Бартоломія I. знає цілый християньский світ як першого єрарху православной церькви і екуменічного патріарху. Він сам є доказом християньской любви і порозуміня. На цілім світі го знають через ёго ініціативы на захованя цілости створіня, котры служать на едукацію і плеканя правильного одношіня чоловіка к Богу, ближньому свому і каждому створіню.

Тота навщівна была частёв ослав приятя християнства славянськыма народами. У звязи з тым одслужыв святочну Службу Божу 25. мая 2013 у Мікулціях на Мораві. На Словакії одслужыв славностну святу архієрейску літургію 26. мая 2013 в Катедралнім храмі святого Александра Невского в Пряшові. Доксологію одслужыв 26. мая 2013 у Катедралнім храмі Успенія Пресвятой Богородіці і святого Яна Милосердного в Кошіцях, а 27. мая 2013 – у Храмі святого Ростислава в Братіславі.

Патріарха Бартоломій ся стрітив і з представителями християньских церьквей і был приятым найвысшыма штатными представителями і членами дипломатічных служеб.

прот. Мілан ҐЕРКА, говорця Православной церькви на Словакії

Щіра Ґратулація

Ку Ґратулантам з нагоды уділіня честного титулу Доктор гоноріс кауза Пряшівской універзіты проф. Др. Павлови Робертови Маґочієві, окрем людей з научной сфери, культурно-сплоченьского жывота і народностного діятельства Русинів, припокують ся і редакторы, дописователі і читателі Народных новинок, Русина і интернетовых новинок Академія русиньской культуры в Словацькій републіці.

Мілан Лах – новий помічний єпископ Пряшівської грекокатолицької архієпархії

Святий Отець Франтішек 19. априля 2013 у Ватікані выменовав помічного єпископа про Пряшівску грекокатолицьку архієпархію. Став ся ним о. Мілан Лах, СІ, дотеперішній продекан про заграничны односины і розвой Теологічної факулты Тырнавской універзіты в Братіславі. Сучасно ся став титуларным єпископом Остраціна.

Менованя нового єпископа є выразом пастырської старостливости Святого Отця о добро віруючих людей на Словенську (позн. ред.: *школа, же при тім не думає на віруючих Русинів, котры ся уж roky з дакотрыма своїма душпастырями дожадує праві помічного єпископа про Русинів*), жебы му не хыбовали добры священници, котры будуть реалізовати посланя церкви – спроваджати Божый народ на пути к вічному жывоту.

Сучасно є вызов про вшитых людей, абы нового єпископа підтримовали своїма молитвами і жертвами. Єпископску хіротонію прияв 1. юна 2013.

Владыка Мілан Лах, СІ, новий помічний єпископ про Пряшівску єпархію, є грекокатолицьким священником словенської провінції Чіну Сполочности Ісусовой.

Народив ся 18. новембра 1973 в Кежмарку. Мать трьх сородинців. Наймолодшый брат Петро є таксамо грекокатолицьким священником Пряшівської єпархії. Свої дїтські roky прожыв у підтатраньскім селі Любіца. Гімназію закінчив матуров в році 1992 в Кежмарку. Усвідомлюючи собі Боже покликаня к священству, був у тім же році приятый до грекокатолицької духовной семінарії і на Грекокатолицьку богословску факулту УПІШ в Пряшові (в сучасности Грекокатолицька теологічна факулта Пряшівської універзіты у Пряшові). По скінчіню третєго річника в році 1995 вступив до новіціату Сполочности Ісусовой у Тырnavі, де по двох роках склав обіцяня вічної службы.

В основных теологічных штудіях продовжовав в році 1997 на Теологічній факулті Тырнавской універзіты (ТФ ТУ) в Братіславі. В роках 1999 – 2000 був в рамках монаської формації на магістерці як вихователь на єзуїтскім інтернаті в Кошіцях. Теологічны штудії скінчив на ТФ ТУ в Братіславі в році 2001. З рук сучасного кошіцького єпархіального єпископа владыкы Мілана Хаутура 11. новембра 2000 прияв діаконське а 1. юла 2001 священницьке высвячіня у Катедралнім храмі Народжіня Пресвятой Богородіці в Кошіцях.

В роках 2000 – 2001 був на цивільній наградній службі в єзуїтській комуніті в Кошіцях, а попри тім до року 2003 діяв у Центрі спірітуаліты Выход – Запад Міхала Лацка, научно-бадательского робочого місця ТФ ТУ, як научный робітник. Почас того діятельства робив ведно з отцём Яном Бабяком, СІ, теперішнім пряшівським архієпископом і митрополитом. Од року 2003 до року 2004 був повірений веджінём Центра спірітуаліты Выход – Запад в Кошіцях. Сучасно як священник пасторачно помагав віруючим у Кошіцях і околиці.

В році 2004 зачав высшы штудії на Папскім выходнім інштуті в Римі, де в році 2006 здобыв ліценціат з выходных церковных наук, а в році 2009 здобыв докторат в тім істім одборі – обгаїнём дізертанчонй роботы *Вплив Юрія Іоаннікія Базилівіча, ЧСВВ, на монаську формацію василіанів Мукачовской єпархії в роках 1789 – 1821*. Окром скушеностей здобытых в кругу заграничных ученых і з духовной службы помічного спірітуала Папской колегії „*Russicum*“, діяв як духовный асистент Федерації скавтів Европы в Римі. Як автор сполупрацовав з Ватіканським розгласом.

По навернутю зо штудій у Римі, од року 2009 робив як директор зась у Центрі спірітуаліты Выход – Запад М. Лацка в Кошіцях. Попри забезпечованню научно-бадательских задач центра, організовав научны конференції, помагав будовати книжны фонды і надвязувати контакты зо заграничом, учів еден семестер спірітуаліты хрістіанского Выходу на Теологічній факулті Католицької універзіты в Кошіцях, де був і членом редакчонй рады теологічного часопису „*Verba Theologica*“. Свою увагу засередив тыж на то, жебы одборны знаня были передаваны шыршому кругу людей, а то публікованём своїх статей у часописах і організованём научно-популярных лекцій у споминанім Центрі. Од 1. децембра 2011 діє як продекан про заграничны односины і розвой на Теологічній факулті Тырнавской універзіты в Братіславі, де учить хрістіаньску спірітуаліту і спірітуаліту хрістіанского Выходу. Областєв, котров ся одборно занимає, є выходна хрістіаньска спірітуаліта.

В Чіні Сполочности Ісусовой на Словенську був од 30. децембра 2009 конзултантом провінціала, а од 1. януара 2012 був і делегатом про формацію єзуїтских схоластиків. В тім часі ся приправлєвав на аболвованя тзв. третей пробації на зложіня славностных вічных обіцянь.

Научну роботу выважовав работов з людьми. Занимав ся духовнов службов про грекокатолицьких віруючих як помічний священник у братіславській парохії. Быв активным у Федерації скавтів Европы як народный духовный асистент. Ёго залюбама суть природа, книжки і спів. Уж в часі високошкольских штудій співав у Хорі св. Романа Сладковпівця у Пряшові. Добрі говорить по італьскы, активно комунікує по англійскы і російскы, пасівно знає французький язык.

Здрой: ТК KBS, фотка: „osbcommission.wordpress.com“

Промоції проф. Др. Павла Роберта Маґочія

• Акт академічонй присягы професора Др. П. Р. Маґочія (зліва) Доктора гоноріс кауза Пряшівської універзіты в Пряшові.

На славностнім засіданю Научной рады Пряшівської універзіты (ПУ) в Пряшові 11. юла 2013 у Дворані Євангелічонй колегії у центрі Пряшова собі професор Торонтської універзіты Др. Павел Роберт Маґочій перевзяв честный титул „Доктор гоноріс кауза“ („*Doctor honoris causa*“) з історії з рук ректора ПУ проф. РНДр. Рене Матловіча, ПгД.

Професор Маґочій належить к тым америцько-канадським ученым, котрых научна путь є довго звязана з бадательськыма активностями в середній і выходній Европі, враховано Словенської републикы. З тов частєв Европы, окром професіонального інтересу, є навсе звязаный і путем родинным: ту є коріня ёго предків і ёго (уж небогой) жены Марії (родженой Чувановой, з Вышней Яблінкы).

Выслідкы неунавной научной роботы професора Маґочія номіновали до категорії найвызначнішых мімоєвропейских ученых, занимаючих ся в шыршых рамках історіев середней і выходной Европы, а в узшых рамках історіев Україны і карпатських Русинів.

Павел Роберт Маґочій ся народив 26. януара 1945 в місті Енґльвуд, в штаті Нью Джерзі, США. Штудовав історію і модерну європейску історію на трьх престижных америцьких універзітах: Ратґерській, Принстонській і Гарвардській. В 70. роках 20. ст. абсолвовав Школу славянских штудій на Універзіті Карлові у Празі і Школу мадярського языка і культуры на Універзіті Лайоша Кошута в Дебреціні. В сучасности є професором катедры історії, катедры політичных наук, ведучім катедры україністичных штудій Торонтської універзіты. Є міжніародно узнаваным одборником про тоты научны одборы: Історія выходной і середней Европы, Націоналізм, Історія Україны, Славянська і выходоєвропейска еміґрація в США, Карпаторусиньскы штудії. Ёго научну карьеру репрезентує понад 700 публікацій з многих научных дісціплін – історії, бібліоґрафії, языкознательства, картоґрафії, політичных наук (Paul Robert Magocsi: *A Bibliography 1964 – 2011*, University of Toronto, 2011).

Проф. Маґочій як узнаваный ученый в области історії середней і выходной Европы своєв научнов работов вызначнов міров припоміг і все помагати оживлєвати інтерес о історію і сучасность єдної з автохтонных народностей той части Европы – о **карпатських Русинів**, котры на Словакії заселяють ей северовыходну часть. Тій проблематіці ся жертвує **45 років**, почас котрых на Торонтській універзіті выбудовав унікатну *Карпаторусиньску бібліотеку* з обсягом коло **15 тисяч книг і різних періодік**, котра в такім россягу нигде інде на світі не екзітує. Є зато логічне, же якраз тот книжніца є центром увагы ученых з Европы і Америки. Доднесь доволив многим з них, враховано ученых з Пряшівської універзіты, штудовати тоту літературу як штіпендістам різних надацій, обществ ці фондів. З цілем розвинути бівшый інтерес о карпаторусиністичны штудії, в році 2001 ініціовав у Канаді взник Фонду Штефана Чепы при Торонтській універзіті, вдяка котрому можуть учены з Европы і Америки штудовати карпаторусиністику почас 3-місячных научных стажей і штіпендії зо спомянутого фонду. Дотеперь научну стаж на Торонтській універзіті абсолвовало мінімално 10 ученых з Европы, з того половина была з Пряшівської універзіты, а трое з Інштуту русиньского языка і культуры ПУ.

В рамках карпаторусиністичных штудій і сполоченсько-культурного жывота карпатських Русинів, звязаных з реґіоном северовыходной Словакії і історічонй Карпатської Руси, за увагу стоить робота проф. Маґочія: в poradнім органі Світової академії русиньской культуры за Северну Америку з центром у Торонті, в міжніароднім приправнім выборі *Studium Carpatho-Ruthenorum* – міжніародной літней школы русиньского языка і культуры на Пряшівській універзіті в Пряшові, на котрій є од року 2010 учітелём історії карпатських Русинів, у Научній і одборній раді Словацького народного музею – Музею русиньской культуры в Пряшові і т. д. Окром того є єдным із закладателів Світового конгресу Русинів, був членом Світової рады Русинів (СРР) за Северну Америку, пізніше председом а в сучасности є честным председом СРР, є закладателём Премії за вызначне діло про русиньский народ, Премії Александра Духновіча за русиньску літературу, Премії св. Кіріла і Мефодія за розвиток русиньского языка, основателём Міжніародного конгресу русиньского языка, ініціатором Научного семінара карпаторусиністики на Пряшівській універзіті, як і координатором Проґраму русиньских школ в Закарпатській области Україны.

Діятельство професора Маґочія і ёго активности на хосен розвитку науки в контексті Словацької републикы і Пряшівської універзіты, котры завершыли ся підписанём меморандуму о сполупраці міджі Пряшівсков і Торонтсков універзітов 22. октября 2012, были доводом про пряшівску академічну громаду запропоновати Научній раді Пряшівської універзіты уділити му честный титул „Доктор гоноріс кауза“ як прояв вдякы за роботу, котру зробив нелем про Пряшівску універзіту, але і про ціле Словенсько. Пропозицію на уділіня честного титулу предложыв Інштут русиньского языка і культуры ПУ, а Научна рада ПУ ей схвалила на своїм ряднім засіданю 10. децембра 2012.

Анна ПЛІШКОВА, фотка: Ф. Франко

Юбілей першого русиністы

Час утікати, як вода. Як кібы то было лем вчера, споминаме собі на зачаткы выдаваня Народных новинок а з нима і на зачаткы формованя русиньского літературного языка. Вшытко проходило так спонтанно і здасть ся – солідарно.

Рік 1991 був роком, коли ся нелем зачала формувати перша пореволючна русиньска редакція, але і літературный язык, котрый якраз через Народны новинки наша редакція зачала шыриту міджі Русинів. Знаме, же были то наперед спробы лем ентузіастів-редакторів, котры были готовы іти зо своєю скором на торг і дати ся бити або хвалити за язык, яким написали першы статі в русиньских новинках. Наперек тому, же то був їх материньскый язык. Русиньска громада – не звикнула на нєго в писаній формі, реаговала вшеляк. Каждый активіста собі усвідомлює, же вшытко нове собі выжадує час, жебы на нєго привыкнути і жебы здобути прихылників. Так то было і з нашым русиньскым языком, який собі нашов нелем одпорців, бо тых было в самых зачатках найвєце, але і симпатизантів, які докінця были охотны зробити штось про єго „причесаня“ в новинках, але і про єго далшый розвой.

Єдным з тых людей, котры нашли смілость у собі в тім часі, і самы ся приголосили, же хотять своїм умом і роботов припомочі возроджучому ся языку Русинів, выгнаному на довгы десятироча лем до „кухні і корчмы“, як котрыйсь „Добрак“ був пові о материньскім языку Русинів, був доц. ПєДр. Юрій Панько, к. н. Сам приправив проект першых норм русиньского правопису, який потім старостливо продіскутовав і аналізував з редакторами Народных новинок як з людми з практикы, котры контактуючі ся з живыми носителями того языка по регіонах северовыходного Словеньска, могли припомочі доформованю правил і може поради в дакотрых припадах формуючого ся нового правопису.

Юрій Панько ся народив 3. мая 1933 в Рокытові при Гуменнім. До основної школы ходив у роднім селі, де на нєго великий вплив мала особность учителя Олифа Сухого. Вдяка єго інтервенції у родичів юбіланта, наймолодшого з п'ятих синів отець послава учіти ся дале – до Руськой гімназії до Гуменного. На тоту школу, так як многы з єго генерації, собі споминать лем у добрім. Была то на высокій уровни освітної інституція, яку абсолювало много Русинів, котры ся стали пізніше активными в культурно-сполоченьскім і научнім животі. Школа, в якій учіли окрем російських емігрантів і такы педагогы з рядів Русинів, як Штефан Бунганіч, Андрій Дрібняк, Василь Гривна, дала студентам много в навчаню російского языка, класічної літературы, але тыж прививала любов ку вшыткому російскому, нелем слову, але і співанці, музиці, культурі як такій.

По гімназії Ю. Панько штудовав український язык на Філологічній факулті Высокой школы педагогічної у Пряшові, пізніше російський язык на ФФ УПІШ в Пряшові. Аспірантуру скінчив на Універзиті в Бырні (1970). Скоро цілый свій активный живот учів у дакійкох школах выходного Словеньска: в Середній общоосвітній школї в Старій Любоєні (1957 – 1962, 1977 – 1982), Середній педагогічній школї в Пряшові, був вихователєм в интернаті Середній лісницькой школы у Пряшові (1982 – 1990) а скоро 13 років (1962 – 1975) учів синтаксис на катедрі російского языка і літературы ФФ УПІШ в Пряшові. Доба нормалізації захопила го негативно так, як многых людей у вшытких можных сферах живота бывшего Чеськословеньска. Но в рамках пореволючных регабілітацій на основі конкурзу в році 1990 был назад приятый на катедру російского языка і літературы ФФ УПІШ. В році 1991 здобыв научный титул кандидата філологічних наук на Філологічній факулті Масариковой універзиты в Бырні, а в році 1994 ся габілітовав на доцента на ФФ Універзиты Коменського в Братіславі.

Доц. ПєДр. Юрій Панько, к. н., ся став першым лінгвістом, який зачав роботу над кодифікацією русиньского языка в Інституті русиньского языка і культуры при Русиньскій оброді в Пряшові (1992). Окрем першых Норм русиньского правопису (1992), выдав Русиньсько-українсько-словенсько-польскый словник лінгвістичных термінів (1994) а під єго редакціє колектів авторів зачав приправлявати на виданя Орфографічний словник русиньского языка (1994). Ю. Панько є автором многых штудій з области компаратістики, котры публикував у часописі Словенської академії наук „Slavica Slovaca“, в часописі „Slovenská reč“, в Зборнику ФФ УПІШ, в часописі „Ruština“, але і в русиньских періодіках – Народных новинок і в Русині. Тыж был участником многых научных конференцій дома і в заграничу, де выступав о проблематіці русиньского языка на Словеньску. Доцент Панько є активный і днесь, кідь уж є давно на пензії. Єго мено ся появлять під статями лінгвістичного і історічного характеру, спомянеме, напр. тему легендарного князя Лаборця, особность з русиньской історії, ку котрій ся вертать часто.

Єго активіты у научній сфері в послідніх роках были орьєнтованы на приправу і виданя **Морфології русиньского языка і Словенсько-русиньского словника.** Потребу розсялішого словенсько-русиньского перекладового словника чув каждый, хто зачав роботу з русиньскым языком од єго кодифікації в році 1995. Наконєць такой словник автор выдав од буквы „А“ до буквы „О“ в році 2012, причім продовжує роботу над далшым томом словника. Публикація обсягує коло 32 тисяч словных гесел і велику кількість фраз. Захоплює общу словну засобу і фразеологію сучасного словенського языка од половини 19. стороча донєсь і їх русиньскы еквіваленты з різными відтінками і синонімічними виразами.

На кінцю словника як самостатна часть суть **Основы морфології русиньского списовного языка,** бо словник є створеный про вживателів, котры знають основы граматікы обидвох языків.

На основі позитивной реакції на тот проект, автор продовжує у сінаню 2. тому словника зо словами зачінаючіма од буквы „П“ по букву „Ж“ – подля словенської абецеды. Тота работа авторови забере час далшых може 3 – 4 роки намагавой работы. Хоць автор мать підломлене здоровя, у своїй 80-ці все іщі научно робить. То треба обдивляти. **При вызначнім юбілею живота од серця жычіме доценту Панькову много здоровья, родинного щастя, терпеливости і много сил в роботі над русиньскым языком.**

На многая і благая літа!

А. П., фотка: А. З.

Міст до познаваня культуры свого народа

Тыждень од 20. до 26. мая 2013 місто Свідник і єго околіця жыли першым Русиньскым фестивалом. Не была то лем проста презентація традичного музичного і співанкового фолклору Русинів, на яку сьме роками звикнуты при інших русиньских фестивалах. Главный організатор акції – **Окресна організація Русиньской оброды у Свіднику** – вирішив почас того тыждня указати пестру мозаїку проявів Русинів у духовній і матеріалній культурі. Хто почас тыждня был регуларным гостєм акцій в рамках свідницького фестивалу, значить, тот міг принимати духовный хліб в подобі нелем музично-пісенной народной культуры, але і літературно-умельцкой, театральной, кінематографічної, фотографічної, малярської, едічної, але таксамо едукачній і традично-ремеселной, т. є. культуры в шырокім розуміню слова. Зато каждый день фестивалу был заміряный на інакшу сферу, інтерпретовану сучасными культурно-освітными, умельцкыма і едукачными штатными інституціями і обчаньскыма здружінями, професіональными і аматерьскыма народными колектівами і модерными вокально-інструментальными і танечными групами. Видить ся нам, же дакотры русиньскы активісты конечно зачінають розуміти, же культуру народа не творять лем народны співанкы і танці, але же є то шырокий комплекс єго проявів, які при каждій такій акції стоить зато указовати, припоминати і пропаговати. Є то нашов повинностєв, главно перед молодов генерацийов, про яку бы сьме мали выбудовати певный міст до познаваня культуры властного народа – в шырокім розуміню того слова.

Інформація о такій шырокогранній концепції Русиньского фестивалу нас не могла незаінтересовати, окрем іншого і зато, бо в минулости сьме мали можность быти прямими участниками конфронтацій з русиньскыма активістами – в дискузіях на тему розуміня русиньской культуры і єй інтерпретації посередництвом акцій розлічного характеру, з яких каждая бы мала быти приправлена цілено, жебы принесла конкретный вклад до познаваня і розвою народной ідентіты Русинів – без огляду на віковы категорії. А зачінати справляла треба од найменшых, в яких приходить до увагы слуханя, розуміня і інтерпретація текстів в русиньскім языку. Окрем школ, найвгоднішым простором про них може быти бібліотека. **Піддукланьска бібліотека у Свіднику тым місцєм ся стала і почас фестивалу, а то цілу середу 22. мая 2013,** в котрій організатори фестивалу дали к діспозіції простор і час **Інституту русиньского языка і культуры Пряшівской універзиты в Пряшові.** Тот день был дослова **Днем отвореных дверей,** які ся в бібліотеці отворяли в півдругагодиновых інтервалах про діти, школярів і студентів свідницьких матерьских, основных і середніх школ, про їх учітелів, але тыж про каждого, кого авізованы три темы інтересовали. **Перша тема з назвов Подьте, діти, што вам повім...** своїм обсягом і характером была заміряна на найменшых – на діти матерьских школ і школярів першого ступня основных школ. Сценарістков і режисерков програму была **Інж. Людміла Шандалова** зо Свідника, яка занедовго вступить до світа русиньской дїтської літературы як авторка збіркы віршів під тов самов назвов. Єй заміром є ословлявати дїтського читателя приступными темами і языком, причім акцент кладе на розвой словной засобы русиньского языка у найменшых. На основі того побудовала і сценарь свого програму, до якого ініціативно ословила школкы і школы зо Свідника і навколишніх сел – з Вышнєго Мирошова, Цернины і Шарішского Щавника. Приємным несподіванєм наїсто про многых было, же хоць в Свідницькім окресі нїт ани єдної

матерьской школкы з виховным языком русиньскым, а лем в двох (?) основных школах ся учить русиньскый язык (Церковна ОШ св. Юрія у Свіднику і ОШ в Шарішскім Щавнику), декламовати віршы авторкы Людмілы Шандаловой в русиньскім языку пришли школкарі і школярі аж з 11 школ (матерьских, основных і умельцкой), яких на декламацію приправило тыж 11 учітелів. Тот факт, як і комунікація з дітми (і їх учітелями) на акції по русиньскы свідчили о тім, же в Свідницькім окресі є великий, але дотеперь невивыжытый потенціал про розвой русиньского школьства. А то може быти вгодный простор якраз про русиньскы активісты і ініціаторів першого русиньского фестивалу, які бесспорно собі тот факт добрі усвідомлюють, і зато вирішили єден день програму присвятити роботі з русиньскым літературным словом і єго інтерпретації найменшыми. Віриме, же выслідком той ініціативы в свідницькім регіоні до рока прибуде ходем єдна нова школа з навчанєм русиньского языка.

Друга тема програму была заміряна на старшых – школярів 2. ступня ОШ і студентів середніх школ. З вопросом, котрый был зарівно назвов лекції, **Знаете, што є карпаторусиністика?** ся на участників обернула авторка той статі. У своїй презентації представила нову научну дісципліну, котра в Европі ся динамічно розвивать по році 1989, а в Словацкій републіці ся пестує на єдиній Пряшівській універзиті посередництвом Інституту русиньского языка і культуры. В далшій части представила выслідкы дотеперішней работы інституту, главно в научно-педагогічній сфері і видавательській роботі, представила обсяг бакаларьского і магістерьского штудийного програму, на реалізацію яких має акредітованы права якраз Пряшівска універзіта, і мотивовала студентів зачати ся вєце інтересовати о свое коріння, культуру, язык, історію, літературу, просто ініціативно глядати одповідь на поставлений вопрос: **Знаете, што є карпаторусиністика?**

Третєв темов того дня была лекція про дорослых з назвов **Заміряне на карпатських Русинів,** з яков выступила **ПєДр. Кветослава Копорова, ПєД.,** одборна асистентка Інституту русиньского языка і культуры ПУ. Высвітлила в ній процес розвою народной і языковой ідентіты карпатських Русинів і увела найвызначнішы дотеперішні выслідкы і перспективы третєго русиньского народного возроджіня. Шпеціфічны проблемы розвою карпатських Русинів як народа, розділеного границями дакійкох країн, демонстрровала на прикладах подобных малых народів в Европі, якыма суть, наприклад Ладинці в Італії ці Ретороманы у Швайцарії, на яких указала, же Русины не суть нияким вынятком, кідь на кінцю 20. і на зачатку 21. стороча ся нано-во пустили до процесу возроджованя своєї народной ідентіты і створіня властного літературного языка. Підкреслила, же кідь тот процес буде мати достаток кваліфікованых людей, буде мати і позитивны выслідкы. Зато знову закликала участників лекції вєце ся інтересовати ай о проблемы звязаны з народнов ідентітов і цілено вести к тому своїх потомків.

День отвореных дверей в Піддукланьській бібліотеці в Свіднику завершыло **перше отворіня (презентація) книжки баєк Николая Буряка,** родом з Лемковины, яку посмертно выдала єго дівка Марія Гочова зо Зиндрановой. Книжку першый раз за участы Свідничан і манжелів Федора і Марії Гочовых отворив приматор Свідника **Інж. Ян Голодняк** і до живота єй спровадило свідницьке співацьке тріо „Тропарь“. Віриме, же єден день у свідницькій бібліотеці ся став символічным камінком до проекту будованя моста к познаваню культуры свого народа.

Анна ПЛІШКОВА

К: Ідеї на рішення ситуації в русиньскім русі на Словакії (1.)

Дотепер моя найкомплексніша стаття „К: Ідеї на рішення ситуації в русиньском русі на Словакії“, котра vznikла по опублікованю статі пана Івана Бандуріча в *Народных новинках* ч. 10 з 31. октобра 2012, по чім ся розвинула дискусія в інтернетовых новинках *Академія русиньской культуры в СР* (посмотрь: www.rusynacademy.sk, ч. 52/2012, 1/2013, 2/2013, 4/2013, 6/2013), в *Голосах* (посмотрь: <http://www.holosy.sk/>), і дістав ем реакції на мою і-мейлову адресу. Обсягує екскурз до історії Русинів, поучіня з нашої історії, а в закінчю ідеї і конкретны пропозиції про русиньскый рух.

Усвідомлюємо собі нашу плану ситуацію. Хочемо виробити і прияти «Русиньскый програм», коло котрого ся зъєднать функціонарі, екзистуючі освітні, культурны і сполоченьскы організації, вшыткы Русины. І поступно вшыткы сполоченьскы і культурны організації далшых народностных меншын, дотримуючі і розвиваючі одказ св. Кіріла і Мефодія. Абы сьме вышли з той планою ситуації, в котрій ся находиме, треба нам аналізувати причіны (вырішалны і основны), про котры сьме ся мы Русины дістали до такого ставу. В тім нам може помочи історія. Гварить ся „Historia, magistra vitae“, значить, історія є учительков жывота. Жебы была і нашов учительков жывота, треба нам відіти дії нашої історії з нашого погляду, нашыма русиньскыма очіма. Лем так нам поможе одгалити причіны нашых неуспіхів, враховано властных хыб.

І.) Причіны нашого ставу: [1]

Причіны нашого ставу доходят к ідейным корінням, на котрых ся зродила западна (латиньска) цивілізація. На самыи перед суть в способі практичної реалізації теологічно-філософичной концепції св. Аугустина. Попробую то коротко пояснити:

І. А.) Коріні западной цивілізації: [2]

1) Жыдівскый корінь: никотрый світський владарь не є Господь. Господь існує, і є то Господь єдиний, всеміщный і трансцендентный – одділений од Ним сотвореного світа. Він нам выявив – што є правилне. Ёго закон Божый сьме повинны дотримувати наперек вшыткому тому, што бы проти нёму стояло ту на землі. Вже не сьме рабами някых природных рітмів, ани самоволі хоцькотрого чоловіка. Можеме жыти слободны під Господом і Ёго законом.

2) Грецькый корінь: проба чоловіка выступити к Божому критерію правды, правильности і добра посередництвом розумовой шпекуляції, через філософію. Западна філософія, основана Сократом, виходить з ідеї, же чоловік є способный при хоснованю свого розума допрацювати ся к універзалным, обективным, і зато абсолютным правдам. Т. є. знаня, же в справедливий *polis* не може панувати (само)воля людей (ці вже векшынї, або меншынї, або єднотливий особі), але розумом охоплены принципї того, што є правилно.

3) Римскый корінь: вклад вродженого – природного правного думаня Арістотела, Цицера і Сенеки, з хоснованём котрого Римляне выбудовали імперію, в котрій панувала влада закона, котра ся односила на римських громадян. «*Civis Romanus sum* = ем римскый громадянин» – тото значило, же хоцькотрый містный владарь ся не міг справовати к римському громадянину самовольно, но лем подля римского права. І тото право, тот закон, і значить з нёго виходячий порядок і мір (*Pax Romana*) были Римляне способны настолити в бівшій часті тогды знамого цивілізованого світа.

4) Хрїстіаньскый корінь: во вшыткых трёх уведжених припадах ся ідеал правильности, правды і добра все односив на колективну базу: „народ выволеный“, „атеньску поліс“ ці „римску імперію“. Єднотливец не має ніяку ціну. Будьяку вартость набувать лем посередництвом своєї участі в колективі. Мімо колективу не є вартый нічого, спокійно мож раба або варвара загубити. Хрїстіанство, основане на Преображенію – значить на тім, же Господь ся став чоловіком в особі Ісуса Хрїста – приносить нове розуміння достойности людської особы. Господь ся став чоловіком і особно даякий час перебував ту між нами на землі. Потім ся за нас і выкуплїня нашых грїхів жертвовав на хресті, жебы нам забештелёвав спасу. Спасу каждой єднотливой особы індивідуально. Таке же каждый єден чоловік є створеный на образ Господа і обдарований бессмертнов душов. З любви к чоловіку ся Господь став чоловіком і вмер про спасїня наших бессмертных душ. З того образу виходить, же каждая людська особа мать выняткову внуторну, придану вартость і достойность – Божого походжїня. То значить, же ніхто – ани штат, ани іншы люде – ся не можуть ани к єдному чоловікови справовати самовольно. Вшыткы сьме діточки Божы як братя і сестры. На вшыткых індивідуально ся односить ідеал правды, правильности і добра. І тото розуміння людської особы хрїстіанство поширило на вшыткых людей і на вшыткы народы. І так ранно хрїстіаньскы отці церькви підвышыли *Pax Romana* на *Pax Christiana*.

Вызначным пунктом про шыріня Западной цивілізації є:

а) Теологічно-філософична концепція хрїстіаньского єпископа Аугустина Аурелія із міста Гіппо Регіус, днесь знамый як св. Аугустин, котру сформуловав у своій роботі *De Civitate Dei* (О общїні Господа) приближно в році 476 нашої еры. Ядром ёго роботи є конштатованя: послїднєв і найвысшов метов чоловіка є спасїня. Спасїня є мімо того світа. К спасїню може чоловікови помочи лем Церьков. У вопросі найвысшой меты (ціля) чоловіка є штат некомпетентный. Наслїдком недоконалости чоловіка (дїдичного грїху) є штат правда вродженов, природнов, потрібнов інштитуцій, яку не мож обыйти, но наперек тому інштитуцій дочїста світськов, людськов і вообщє не сакралнов. Церьков, котра має пряме одношіня к трансцендентному цілю людського жытя, зо штатом не мусить быти перевязана. Навспак, з оглядом на свій вызнам і місію мать быти од світської влады незалежна. Св. Аугустин так накреслив слободу Церькви, єй незалежность на світській моци.

б) Ёй сформулованя в політичну тезу. Першыраз пожадавку на реалізацію спомянутой концепції выявив франкскый краль Карел Велич в своім писмі папі римському Левови III. в році 795 н. е., з нагоды ёго зволїня за папу римского тыма словами, цїтую: „*Притримуйте ся певно святых законів і старостливо дотримуйте правила Отців, нїя ваше світло жарить над людми. Нашов задачов є бранити з помочов Божов і зо зброев в руках святу Церьков Хрїстову навонок всягды проти владам бусурманів і пустошыню безвірців, во внутрі ю потім зміцнити познанём правой віры. Вашов задачов, Святыи Отче, потім є вести за взором Мойсея бідняків к молитві і помочи тым нашому войску, абы з вашим ородованём, веджїнём і гаранціов Господа, хрїстіаньскы люде в каждім часі вітязили над ворогами і велебили так імя нашого Господа Ісуса Хрїста по цілім світі.*“ [3]

При реалізації духовных мет западной цивілізації, при просаджованю *Pax Christiana* взяв верьх раціоналізм, політичне розуміння духовных цілів. [4] Першым принципом ся став принцип перевагы латиньского обряду – *praestantia ritus latini*, універзалізм (релігійна уніформіта) ... Духовна міць почала ся просаджовати світськов силов. [5]

Література і позначкы:

[1] Ad.: Námety na riešenie situácie v rusínskom hnutí na Slovensku: <http://www.rusynacademy.sk/cms/ad-n%C3%A1mety-na-rie%C5%A1enie-situ%C3%A1cie-v-rus%C3%ADnskom-hnut%C3%AD-na-slovensku,1305.html> alebo Exkurz do histórie: <https://sites.google.com/site/newsbookinfo/exkurz-do-historie>

[2] Západná civilizácia, Roman Joch, vid' link: <http://www.konzervativizmus.sk/article.php?35>

[3] Svatí Kacíři, Jindra Jarošová, Radioservis, a. s., Praha, 2000, с. 68.

[4] Dejiny gréckokatolíkov Podkarpatska (9.-18. storočie), Vladimír de juxta Hornad, Košice, 2004, с. 860.

[5] Svatí Kacíři, Jindra Jarošová, Radioservis, a. s., Praha, 2000, с. 68.

(Цітованы роботи автора отця Йосафата В. Тімковича, ЧСВВ мож собі стягнути з: www.spravu.narod.ru).

Мілан СЕМАНЧИК, Тренчін

(Опубліковано в інтернетовых новинках: 27. 12. 2012, русиньска верзія і актуалізація: 4. 4. 2013, 15. 5. 2013)

(Дале буде.)

• Реферуючім на 22. Научнім семінарі карпаторусиністкы был Ян Максимюк з Прагы, котрый участникам росповіє о Підляхах і їх языку. Семінар вела ПгДр. К. Копорова, ПгД., котра як таємнічка про науку ІРЯК ПУ їх буде вести уж і в будучности.

Підляська міноріта в Польщі і єй материньскый язык

29. мая 2013 в засіданні декана Факулты гуманітних і природных наук Пряшівской універзіты в Пряшіві одбыв ся 22. Научный семінар карпаторусиністкы. З темов *Кодіфікація підляського языка як проба підпоры білоруськой народной ідентіты на Підляшї в Польщі* выступив редактор білоруськой редакції Радія Слободна Европа/Радія Слобода в Празі – Ян Максимюк.

З куртого жывопису выступаючого ся мож было дізнати, же по скінчїню високошкольских штудій (выштудовав фізіку на Варшавській універзіті) перешов многыма професіями (од педагога, через новинаря, редактора, перекладателя) і наслідно ся зачав знаниматі сферов, котра была ёго сердцю найблизша – языкознательством, жебы через нёго оживив малый народ на Підляшї (область северовыходной Польщі) і ёго материньску бісїду – підляську. Як самоук досяг солідны выслідкы, ёго работы суть публікованы в зборниках реномованых універзіт. Окром того, же пише научны статї о языку підляської міноріты, жыючей в пригранічній области Польщі, Білорусії і Україны, має за собов ряд прозовых перекладів красной літературы англоязычных авторів, перекладать тыж з французького і чеського языка до польского, білоруського і підляського нормативного языка, правила котрого сам написав.

В році 2008 ведно з братом Александром засновав інтернетову сторінку <http://svoja.org/> присвячену популарізації кодифікованого варіанту виходославянських підляських говорів під назвов „підляська мова“. Мож там найти ёго переклады книжок, розговоры з вызначными особностями, але ай дігіталізовану подобу словника, який є єднов з ёго найвызначнішых работ з области языкознательства. Ян Максимюк зволив про підляський нормативный язык латиньску графічну систему наперек тому, же підляськы діалекты, котры му послужили як база про створїня нормативной подобы языка, на основі характерных знаків мож зарядити ід виходославянським діалектам. Як головну причіну свого рішїня увів факт, же молоды люде з той міноріты, респ. друга і третя ґенерація потомків того старого славянського народа уж не знає азбуку, має закодовану лем історічну память о ідентіті своїх предків, ку котрій ся зачінають голосити.

По скінчїню інтересной презентації, повной новых інформацій, наслідовала діскусія. Вопрос нелем з языкознательства, але тыж з історії ці актуальной ситуації народностей в Польщі внесли іші веце світла до проблематікы міноріт в посткомуністичных державах, не выхабяючі міноріту Русинів на Словеньску. Заклучїня семінара, як традично, належало презентації найновшых публікацій з карпаторусиністкы, но таксамо презентації публікацій Яна Максимюка о підляській міноріті в Польщі.

Марія ШУРКАЛОВА, штудентка 2. річника штудійного програму русиньскый язык і література – словеньскый язык і література ФФ ПУ в Пряшіві

НАРОДНЫ НОВИНКИ

Выдавать Русин і Народны новинкы. Реалізоване з фінанчнов підпоров Уряду влады СР – програм Култура народностных меншын 2013. Шефредактор: Мґр. Александер ЗОЗУЛЯК, редакторка: ПгДр. Кветослава КОПОРОВА, ПгД., языкова редакторка: доц. ПгДр. Анна ПЛІШКОВА, ПгД. Адреса: *Ľudové noviny, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR.* Tel.: 0907 164 715, ІСО: 17079748. Реґістрачне ч. EV 327/08, МІС 49 438. Предплатне на рік є 10,- €, так істо і часопису Русин. Опублікованы погляды дописователїв не мусять быти згодні з поглядами редакції. Адреса новинок на інтернеті: www.rusynacademy.sk, <http://narodny-novynky.presov.sk>, E-mail: rusyn@stonline.sk

Rusín a Ľudové noviny
Duchnovičovo nám. 1
081 48 Prešov 1
D+4

Platené v hotovosti
080 02 PREŠOV 2